

ЗАПИСИ ПРО МАСАКАДО («СЬОМОНКІ»)

«СЬОМОНКІ» – «Записи про Масакадо» – є найпершим твором жанру «гункі» з тих, що дійшли до наших днів. Час написання цього твору невідомий; можливо, що він був написаний одразу ж після заклоту Масакадо 939–40 років. Даних про автора повісті не збереглося. В повісті йдеться про чи не найперший прояв політичної активності нового прошарку суспільства – воїнів.

Тайра-но Масакадо (?–940) був представником провінційної аристократії і водночас авторитетним лідером воїнських родів у тому регіоні, який зараз займає район Канто. В 939 році він допоміг Фудзіварі-но Харуакі – представнику аристократії землі Хітаті – в його конфлікті із земельною управою, і разом вони захопили управу, полонивши правителя цієї землі. Захопивши ще сім земель на сході Японії, Масакадо проголосив себе новим імператором і навіть намагався відтворити державну структуру Японії, з Державною радою – центральним урядовим органом, чиновницькими посадами тощо, у своїй столиці. Довго протриматися йому не вдалося, і в 940 році його військо було розгромлено, а самого Масакадо вбито урядовими військами під командою Тайра-но Садаморі та Фудзіварі-но Хідесато.

Текст перекладено за виданням «Повне зібрання японської класичної літератури», т. 41: «Записи про Масакадо», «Сказання про землю Муцу», «Повість про смуту років Хоген», «Повість про смуту років Хейдзі», редакція та коментарі І. Сіда, Й. Інуї, К. Янасе, К. Ясіро, Я. Мацубаясі, вид. Токіо, Сьогаккан, 2002. Розбивки тексту на розділи в оригіналі не існувало; тут наведено розбивку, усталену в перекладах та дослідженнях японських коментаторів та вчених. В основу коментарів покладено наукові коментарі К. Янасе, К. Ясіро та Я. Мацубаясі, а також матеріали словників «Кодзіен» та «Хяккадзітен». Примітки середньовічних переписувачів наведено у круглих дужках, лакуни відзначені кутовими дужками.

1. Вступ

Кажуть, що цей Масакадо був нащадком у п'ятому поколінні государя Амекуні Осіхарукі Аменосітасіросімесу, що правив із палацу Касівабара¹, та онуком принца Такамоті, нащадка государя у третьому поколінні. Батько Масакадо – Тайра-но асон Йосімоті² – був воєначальником Охоронного відомства, що в землі Муцу, а дядько – Тайра-но Йосікане-но асон – помічником правителя землі Сімоса. Втім, у 9 році Ентю³ між Масакадо та дядьком трапилася сварка через жінку⁴ і відносини їхні зіпсувались.

2. Масакадо виступає проти Тасуку

Урато Номото $\diamond$ ⁵ Тасуку зібрав військо та очікував на Масакадо. Здала виднілися загопи війська Тасуку, піднесені догори військові значки, присвячені богам, та розгорнуті стяги. Лунали гонги. (Значки – вид озброєння⁶, для виготовлення використовують хутро звірів. Гонги – військові барабани, в просторіччі їх називають *фуріцудзумі*).

Тут Масакадо вже ніяк не можна було відступити, навіть якщо б захотів, а перейти в наступ йому також було неслухно. Однак ж, зміцнившись духом, він повів військо, і воїни схрестили клинки в січі. На щастя його, вітер віяв з його боку, і стріли влучно вражали ворогів. Хоробро билися воїни Тасуку, але були розбиті. Безліч їх полягло в цій битві, і лише жменька залишилась у живих.

Четвертого дня⁷ спалені були дотла оселі ворогів: і маєтки командирів війська Тасуку – Номото, Ісіда, Оогусі та Торікі, – і садиби простих воїнів. Блукали посеред диму люди, що ховалися по підпалених хатах, і не було їм спасіння. А якщо хто й зміг вискочити з пожежі – налякані стрілами, кидались вони назад у вогонь і гинули в муках. $\diamond$ Умить пішло з димом нажите за тисячу літ. Більше того, у трьох повітах – Цукуба, Макабе та Ніібарі – було дощенту спалено більше п'ятисот дворощ воїнів Тасуку. О горе! Чоловіки та жінки лежать у вогні, як дрова. Скарб увесь розграбовано вщент. У цих трьох світах, що подібні до палаючого будинку, у майна

п'ять хазяїв, і невідомо, коли воно з'явиться і коли пропаде, – чи не про такі випадки це сказано?

У той день тріск пожежі був голосніший за грім. У той час дим, що запнув небо, був густіший за хмари. Храми Гірських царів, оповиті димом, неначе поховалися за скелями. Оселі перетворились на попіл і були розвіяні вітром. Плакали та стогнали чиновники та прості землероби, що бачили це. Зітхали в печалі люди в далеких та близьких землях, що чули про це, – і ті, що знали загиблих, і незнайомі. Смерть від ворожих стріл нагло розлучила батьків і дітей, а тим, хто повтікали, покидавши щити, судилася розлука з родиною.

3. Плач Садаморі

Садаморі⁸ викликали до столиці у службових справах, і вість про те, що сталося, застала його в дорозі. Про подробиці він дізнався, вже коли доїхав до Кіото.

Обміркував він те, що трапилося. За нинішніх обставин стає він співником чиновника Мінамото-но Мамору та синів його⁹. Хоч і не доводилося ще йому допомагати Мамору військовою силою, але все одно виявився він пов'язаним із ним родинними узами. Маєток шановного тата його, Куніка, знищено вщент, а сам він загинув. Коли почув Садаморі ці вісті в далекій столиці, серце його сповнилося жалю. У майна п'ять хазяїв, і не через нього він сумував. Гірко було, що смерть розлучила його з батьком, і вирушив той до Жовтого джерела, а мати, що залишилась у живих, самотньо блукає по горах та долах. Вранці, прокидаючись, чув він про це і умивався сльозами, а ввечері, лягаючи спати, думав про це, і туга палила йому груди.

Садаморі, не в змозі стримати тугу за родиною, подав до двору прохання надати йому відпустку і виїхав до рідного краю. Прибув він до воріт свого дому та шукав посеред попелу батьківські кістки, розшукував у горах матір. Хоч і дісталась йому посада його батька, від того ще сильніше відчував він біль розлуки. А через деякий час, розпитуючи людей, зміг він знайти тих, хто знав його дружину. Так вдалося Садаморі знов з'єднатися з коханою жінкою.

В печалі пов'язували вони чорне волосся простою тканиною, поверх траурного одягу підв'язувались поясом із листя

осоки. Минула зима, прийшла весна, і скінчилися нарешті дні жалоби. Минув рік, і скінчився строк, відпущений для оплакування батька.

Садаморі обдумав як слід, що йому робити, і вирішив, що Масакадо не є його кровним ворогом, а вийшло так лише через зв'язок Садаморі з родом Мінамото. (Є вислів – простолюдини йдуть за людьми шляхетного походження, а слабкі пристають до сильних). Садаморі й без того має посаду вищу, ніж він міг сподіватися. Слід повернутися до столиці і спрямувати всі зусилля на просунення по службі. До того ж хто як не син піклуватиметься про матір, що втратила годувальника? Хто, крім нього, розпоряджатиметься тими невеликими полями та землями, що у них є? Краще всього буде жити у дружбі з Масакадо; Садаморі – у столиці, Масакадо – у Східних землях, подібно двом крилам птаха. Так він і сповістив усюди, що бажає жити в мирі з Масакадо.

4. Йосімаца в печалі. Битва біля селища Кавава

Очікував Садаморі зустрічі з Масакадо. І був тоді такий Тайра-но Йосімаца, син Кадзуса-но ске Такамоті-но Оокімі, дядька Масакадо, народжений від наложниці. Цей Йосімаца і брат його, Ске Йосікане-но асон, були родичами попереднього чиновника управи землі Хітаті – Мінамото-но Мамору. Мамору тоді оплакував синів своїх – Тасуку, Такасі та Сігеру, загублених через Масакадо. Ске Йосікане в той час перебував у Кадзуса і не відав про цю справу. Йосімаца ж, у тузі по вбитих родичах, мандрував по всій землі Хітаті і шукав Масакадо, щоб убити його.

Без міри засмучений був Йосімаца смертю родичів по шлюбу, і одразу ж забув він, що Масакадо – його кровний родич. Виношував він плани боїв, палаючи жаданням покарати Масакадо. Мінамото-но Мамору побачив таку рішучість Йосімаси, просвітлів лицем і зрадів, хоча й невідомо ще було, чим скінчиться війна. І от воїни Йосімаси рушили в похід зі щитами на спинах.

Масакадо, почувши про це, двадцять першого дня десятого місяця 5 року Дзьохей вирушив у селище Кавава повіту Нібарі. Тут Йосімаца, дотримуючися свого плану, з бойовим кличем кинувся на ворога, і

билися вони не шкодуючи життя. Однак ж щастя було на боці Масакадо, і він переміг. Від Йосімаси ж щастя одвернулось, і судилося йому зазнати поразки. Вбито було більше шістдесяти чоловік, а скільки втекло та поховалося – про те невідомо. Двадцять другого дня того ж місяця Масакадо повернувся до своєї вотчини.

Довелося Йосімасі, і родичам, і воїнам його із соромом відійти в інші землі, слава ж Масакадо, певна річ, зростає. Гіркота поразки затуманила серця їхні, неначе швидкі вітри зігнали над ними хмари. Однак ж глибокий сором поразки пробуджував у серці Йосімаси бажання помсти, і він звернувся із проханням до свого старшого брата Ске Йосікане. В посланні його мовилось: «Коли блискавиця спричиняє грім, допомагають їй вітер та дощ. Лебедю й журавлю обидва крила допомагають пронизувати хмари. Пропоную об'єднати наші сили та утихомирити заколот Масакадо. Якщо вдасться нам це, вгамуються стогони в країні та буде мир і серед шляхетних, і серед простого люду!» На це Ске Йосікане-но асон отверз вуста й мовив: «У давнину злі правителі часом брали на себе гріх убивства батьків. Однак ж у наші часи попускати, нехай і племіннику, ніяк не можна. Наш брат правду каже, і родич наш Мамору також останнім часом немало натерпівся. А я, Йосікане, нині став головою їхнього роду. Невже ж не захочу я допомогти? Спішно готуйте зброю й будьте напоготові!»

Йосімаса піднісся духом, як дракон, якому дали води, зрадів, як Лі Лін, котрому зберегли життя¹⁰. Почули про це й прийшли до нього воїни його, що залікували рани, отримані в недавніх боях, і ті, що втекли з поля бою, також зібрали зброю і поспішили до нього.

5. Масакадо відпускає Йосімасу

Тим часом Ске-но Йосікане підготував воїнів та повів військо. Двадцять шостого дня шостого місяця шостого року Дзьохей¹¹ виступили війська із земель Кадзуса та Сімоса і рушили в землю Хітаті, наче хмари. Правителі земель намагалися зупинити їх, але проскакали загонами через їхні землі, пославшись на те, що їдуть, мовляв, провідати родичів. Місцями обминаючи застави, по вузькій дорозі в повіті Муса краю Кадзуса пройшли в Кодзакі повіту Каторі, що

в землі Сімоса, а звідти морем переправились у бухту Едзакі в повіті Сіда, що в землі Хітаті.

На світанку наступного дня прибули до маєтку в Міморі, і Йосімаса одразу ж вирушив туди розпитати, що до чого. А оскільки Садаморі давно був знайомий із Йосікане, він зустрівся і з ним. Ске-но Йосікане мовив йому так: «Я чув, що ти зіткнувся з Масакадо. Який же ти воїн після цього! Для воїна найважливіше його ім'я. Чи можна улещувати свого ворога, що награбував у тебе безліч добра та чимало родичів закатавав? Потрібно нині об'єднати сили та покінчити з ним!» Від таких слів Садаморі, хоч і не було спершу у нього таких думок, об'єднав сили з Йосікане та вирушив у землю Сімоцуке. Задрижала земля й полягла трава, коли військо колоною рушило в похід.

Масакадо ж почув про це і, щоб дізнатися, чи це правда, двадцять шостого дня десятого місяця того ж року вийшов на кордон землі Сімоцуке, узявши з собою усього лиш трохи більше як сотню воїнів. І справді, ворогів було кілька тисяч. Як подивитись на них – не такий це ворог, з котрим варто починати бій. До того ж військо Йосікане ще не натружене походами, люди та коні ситі, обладунки та зброя добрі. У Масакадо ж після численних боїв обладунки зношені й воїни та коні виснажені.

Вороги помітили їх, огородилися щитами та потрясли мечами, погрожуючи порубати на шмаття. Масакадо, поки ворог ще не наблизився, пустив вперед піших воїнів та зав'язав бій. Застрелено було більше вісімдесяти ворожих вершників. Йосікане сполошився, воїни почали відступати, прикриваючися щитами.

Коли Масакадо, поганяючи коня, з бойовим кличем почав переслідувати ворогів, їм довелося відступити в земельну управу. Задумався тут Масакадо. Хоч і заклятий ворог йому Ске-но Йосікане, однак ж і близький родич, рідна плоть. А кажуть, що родичі по шлюбу – як добрий черепичний дах, а кровні родичі – як очеретяна стріха, що от-от протече. Якщо знищити їх нині, почнуться нарікання і від своїх, і від чужих. Тому й задумав він відпустити Йосікане, одвів військо від західного боку управи та випустив його. Більш тисячі воїнів, що були з Йосікане, зраділи, немов

фазан, що уникнув яструбиних пазурів, або птах, раптом відпущений із клітки.

Вість про невдачу, що спіткала Йосікане, розлетілася по всіх землях й ввійшла в літописи тих земель.

А на другий день Масакадо повернувся до своєї вотчини, та ближчим часом нічого не відбувалося.

6. Масакадо викликали до столиці

Трохи згодом, двадцять дев'ятого дня дванадцятого місяця минулого 5 року Дзьохей¹², на прохання Мінамото-но Мамору, який раніше займав посаду дайдзьо, вийшов наказ Державної ради прибути згаданому Мамору і злочинцям – Тайра-но Масакадо, Макі та іншим. Наказ цей було доставлено в Хітаті сьомого дня дев'ятого місяця того ж року. Придворний старшого ступеня вищого шостого рангу, начальник Лівой внутрішньої сторожі палацу Анахо-но Томоюкі у тій же справі розіслав своїх родичів – Удзіка-но Томоокі та інших – по різних землях, у тому числі в землі Хітаті, Сімоцукі та Сімоса.

Тим часом Масакадо вирушив у путь раніше позивача, сімнадцятого дня десятого місяця того ж року. Прибув він до двору, де й доповів про все докладно. На його щастя, за велінням государя його допитали в судовому відомстві, і хоча й незвичні були йому столичні порядки, але з ласки будд та богів якось усе обійшлося. Що й казати, пролилася на нього государева милість, і здобув він прихильність чиновників. Провину його визнали легкою, і покарання було незначним. Розішлася воїнська слава Масакадо по центральних землях Кінай, і заговорили про нього у столиці.

Поки Масакадо проводив дні у столиці, вийшов височайший наказ про зміну назви років правління. (У восьмому році Дзьохей з нагоди церемонії повноліття государя назву років змінили на Тенгьо. Тому так і написано)¹³. Сосна зеленіє тисячу літ, лотосові нитки сплелися для прикрашеного Десятьма чеснотами. Велика амністія полегла злигодні народу, покарання за вісім злочинів були замінені на менші.

Масакадо овів вітер государевої ласки, і сьомого дня четвертого місяця сьомого року Тенгьо провину з нього зняли. Розквітла посмішка радості, як весняний цвіт, і в середині літа дозволено було йому повернутися додому. Так само почував себе

Янь Дань, відпущений на батьківщину, або Урасіма Таро, що повернувся в рідну землю. (У «Життєписах» сказано, що в давнину Янь Дань бул взятий у полон цінським імператором і пробув у нього довгі роки. І коли зрештою він попрохав відпустити його до рідного краю, цінський государ мовив: «Відпущу я тебе не раніше, ніж з'явиться ворона із сивою головою та у коня виростуть роги». Заплакав Янь Дань і молив Небо – і з'явилася сива ворона; припав до землі – і вирости у коня роги. Здивувався цінський государ і відпустив Янь Даня. А Урасіма Таро хоч і досяг землі вічних радощів, а все одно хотів повернутися в рідні краї. Тому так і написано. Подробиці ж записані у книгах про ті справи). Як то кажуть, коні тужать, коли вітер із півночі, а птахи в журбі сидять на південних гілках дерев¹⁴. Що й казати, авжеж, люди тужать за рідною стороною. Так що одинадцятого дня п'ятого місяця того ж року Масакадо спішно рушив зі столиці в рідну землю.

7. Тайра-но Йосікане нападає на Масакадо

Ще не відпочили від довгого шляху ноги Масакадо, не пройшло ще й місяця або ж десяти днів, а Ске-но Йосікане, що не забув про образу, задумав помститися за поразку. За недавні роки зібрав він небачену досі кількість мечей та обладунків.

Шостого дня восьмого місяця оточив Йосікане своїми військами кордони земель Хітаті та Сімоса і захопив переправу в Кокаї. В той день вишикували військо, вознесли молитви перед священними зображеннями та поставили їх перед головним загоном. (Священні зображення – це зображення покійних Кадзуса-но Ске Такамоті та воєначальника землі Муцу Тайра-но Йосімоті). Після цього Йосікане рушив добірні війська на Масакадо. Відчув на собі Масакадо гнів світлих богів й не зміг битися. Війська у нього було мало, підготуватися до бою він не встиг, так що довелося їм бігти, тягнучи щити на спинах.

Ске-но Йосікане тоді спалив уцент стайні та селянські оселі в повіті Тойода землі Сімоса. Вдень у кожній хаті дивним чином осів попіл, хоч казани, в яких готували їжу, були закриті. Не було вночі димів від селянських печей, і лише обгорілі, неначе покриті лаком, стовпи стирчали там, де були будинки. Хмарою затяг небо дим

пожежі, і палали навкруги вогнища війська Йосікане.

Таким чином, сьомого дня цього місяця Масакадо, у якого відняли ім'я хороброго воєначальника, мерщій сховався з прикрістю у душі. Бажав Масакадо, щоб його воїнське ім'я гриміло у віках, і за день-другий він змінив плани, заготував до трьохсот сімдесяти списів та щитів, посилив військо і сімнадцятого дня того ж місяця, очікуючи на ворога, укріпився на шляху Хорікосі селища Сімооката, що в повіті Тойода. В очікуваний час вороже військо насунуло, як хмари, сіючи в серцях страх, як грім.

Але в цей день Масакадо раптом скрутив біль у ногах, та так, що він аж знепритомнів. Не встигли ще навіть почати бій, а вже військо його безладно розсипалося, неначе палички для ворожіння. Вороги попалили ті оселі, що вціліли, та знищили врожай у всьому повіті, вбиваючи людей та худобу. «Там, де жило тисяча чоловік, нині зав'яли дерева та трави», – воістину про такі випадки це сказано.

Після цього Масакадо, якого ще мучив біль, сховався в бухті Асідзу, що у повіті Сасіма, разом із дружиною та дітьми. Щоб уникнути випадковостей війни, дружину й дітей він відправив з кораблем у бухту Хірокава, а сам рушив на узбережжя Мусуе, оточене горами. Пройшов день-другий, і сімнадцятого дня розпустив він військо. А дев'ятнадцятого дня Йосікане вирушив у землю Кадзуса через Сасіма.

В той же день за донесенням лазутчиків, що були на кораблі, на якому перебувала дружина Масакадо, корабель було знайдено та захоплено. Вороги захопили більше трьох тисяч одиниць різного майна, що було на семи-восьми кораблях, схопили дружину та дітей Масакадо і двадцятого дня вирушили в Кадзуса.

Дуже ображений та пригнічений був Масакадо, у якого відібрали дружину. Хоч вона і залишилася в живих, але душа неначе відлетіла від неї. Хотіла б забути про своє горе хоч би уві сні, але й сон не йшов до неї, незвиклої до дальніх доріг.

Вірною дружиною була жінка Масакадо, і хотілося їй віку собі вкоротити, як тій, що померла услід за Хань Піном. Чоловік її поривався до неї, як ханський государ, що запитував сім'ю Ян¹⁵. І поки думали вони

про возз'єднання, пройшло кілька десятків днів. Весь час сумували вони одне за одним, але зустрітися не могли.

А трохи згодом, десятого дня дев'ятого місяця, брати її, змовившись, таємно відвезли її назад у повіт Тойода. Там покинула вона кровних родичів і поєдналася із сім'єю свого чоловіка. Як та жінка зі сходу від ріки Ляохе, що пішла услід за чоловіком, який знищив царство її батька, дружина Масакадо покинула рідню і втекла в дім свого чоловіка¹⁶.

8. Масакадо нападає на Йосікане

І все ж Масакадо та Йосікане, будучи давніми ворогами, продовжували виношувати лихі наміри один проти одного.

Якось Ске-но Йосікане вирушив у землю Хітаті до рідних. Масакадо почув про це і вирішив напасти на нього. Перед військом більш як в тисячу вісімсот чоловік, що він зібрав, схилилися дерева і трави. Дев'ятнадцятого дня рушили вони до повіту Макабе, що в краю Хітаті, і почали палити оселі прибічників Йосікане, починаючи з маєтку самого Йосікане в Хаторі. День та другий шукали вони ворогів, але ті сховалися високо в горах, неначе їх й не було. Але стало відомо, начебто переховуються вони в горах Цукуба.

На двадцять третій день повів Масакадо все своє військо в Цукуба. І справді, з долини на півдні від гори Юбукуро здалеку чути було голоси більш як тисячі чоловік. Галасували вони так, неначе там катували злодіїв та ганяли на бричках, так, що відлунювали гори й коливалися трави. Масакадо вишикував загони, виставив щити, відправив послання Йосікане та повів військо у бій. Починалася зима, і вже сутеніло. Обидва війська стали зближатися зімкненими рядами, пересуваючи по землі щити.

З давнини і до наших днів відомі труднощі воїнів у поході – вдень накласти стрілу та видивлятися ціль, а вночі дрімати, підклавши лук під голову, у страху перед несподіваним нападом. У бурю їм замість стелі солом'яні накидки, а коли очікують на ворога, переховуючись у траві, то доводиться битися ще й з комарами та гедзями. І все ж у ненависті до ворога б'ються вони, не зважаючи на спеку й холоднечу.

На час цього походу осінній врожай був багатим. Рис у колосі стелили в багно, пе-

реправляючись через болото. Десять биків здохли, об'ївши сіню. Сім чоловік перепилися sake й були вбиті¹⁷. (Люди в загоні Макі уникнули цієї долі). Боляче й казати, що спалили вони кілька тисяч селянських хат. Гірко й подумати, що безглуздо знищили вони чимало рису. А зрештою повернулись до ватчини Масакадо, так і не зустрівши ворога.

Після того, п'ятого дня одинадцятого місяця того ж року, в землях Мусасі, Ава, Кадзуса, Хітаті та Сімоцукі було отримано наказ Державної ради про переслідування ворогів Масакадо, що засіли в Хітаті, – тобто Ске-но Йосікане, Мінамото-но Мамору, а також Тайра-но Садаморі, Кінмаса, Кінцура та Хата-но Кьобун.

Втїшився тут Масакадо і зрадив. Але ж правителі тих земель зволікали та не поспішали діяти, хоча й мали наказ государя.

А Ске-но Йосікане палила ненависть і прагнення знищити Масакадо. Вичікував він лише слушної нагоди, щоб напасти на нього.

9. Зрада Кохарумаро

Тим часом Хасецубе-но Кохарумаро, що служив гінцем у Масакадо, частенько провідував рідню, яка жила неподалік від маєтку Ісіда в землі Хітаті. Подумалося тоді Йосікане: «Меч того, хто ненавидить, простромлює скелі, а палке бажання перевертає гори. Залучити б цього Кохарумаро, то й впорався б я з Масакадо!» Закликав він його до себе й розпитував, що та як у таборі Масакадо. Кохарумаро відповів: «Нехай буде як ви бажаєте! Пошліть зі мною когось із тутешніх ваших селян, щоб я через нього доповідав, що там до чого». Не було краю радощам Йосікане, подарував він йому один хікі¹⁸ із шовку, виготовленого у Східних землях, і сказав: «Якщо за твоею допомогою впораємося з Масакадо – не будеш більш поневірятися на важкій роботі, а неодмінно зроблю тебе воїном та наділю конем! Певна річ, нагороджу і рисом за твою хоробрість, та й одягом не обділю!» Загорілися очі у Кохарумаро на таку ласку, і не відав він, що замість почестей смерть судилася йому. Зрадив він без міри, як той, хто п'є отруєне sake, настояне на пір'ї птаха Тін, і втішається його солодкістю. Взяв він одного із селян Йосікане й рушив додому, в селище Окадзакі, що в повіті Тойода.

Рано-вранці наступного дня прийшов Кохарумаро зі своїм супутником до садиби Масакадо в Іваї, начеб привіз вугілля. Покрутився Кохарумаро там день-другий, покликав супутника і в подробицях розповів, де зберігають зброю, де проводить ночі Масакадо, про пасовища на сході й заході та входи й виходи на півночі й півдні. А той повернувся до свого хазяїна і все точно йому переказав.

Ске-но Йосікане заздалегідь підготував воїнів для нічного нападу і ввечері чотирнадцятого дня дванадцятого місяця вирушив в Іваї. Воїнів взяв він більш вісімдесяти, і таких, про яких кажуть: один на тисячу. Луки у них як у Ян Ю (у «Хань шу» написано, що коли Ян Ю брав у руки лук, то птахи самі падали з неба, і зі ста пострілів влучав він сто разів), а сагайдаки – як у Знищувача воронів (У «Хуайнань-цзи» написано, що був такий вправний стрілець на ім'я І. Жив він за часів правителя Яо. Якось на небі з'явилося одразу десять сонць, і він підстрелив дев'ять зайвих і збив їх на землю. На тих сонцях були золоті ворони. Тому й прозвали його «Знищувач воронів»). За це й порівнюють із ним вправних воїнів.), погнали вони своїх рідкісних скакунів (Го Пу казав, що коли народжується рідкісний скакун, то вже на третій день він швидший за свою матір і пробігає сто лі за один день. Тому так і кажуть.), піднявши нагайки, подібно Лі Ліну, наче вітер помчали вони, полетіли як птахи.

В годину Вепра¹⁹, коли досягли вони храму Ходзьодзі в повіті Юкі і вже були близькі до мети, трапився їм один із воїнів Масакадо, з тих, що один дорівнює тисячі; здогадався він про близьку нічну сутичку, приєднався до загону, що їхав позаду, і неспішно поїхав з ними, так що ніхто й не запідозрив недоброго. А біля мосту Камо він потихеньку пробрався вперед і помчав в Іваї, де про все докладно доповів. Заметушилися воїни та командири, заволали чоловіки та жінки.

В годину Зайця²⁰ вороги вже підступили та оточили їх. У Масакадо на той час під рукою не було й десятка воїнів. Тут Масакадо закричав ворогам:

– Чули ви, що в давнину Ю Гун переміг десятки тисяч, маючи лише нігті замість щита, а Цзи Чжу з єдиною голкою захопив

тисячі списів!²¹ Неварт і казати, що я готовий битися, як Лі Лін! Так не показуйте ж спину, коли стане жарко!

Рушив Масакадо в бій, вирячивши очі та скрегогучучи зубами. Побачивши його, вороги кидали щити та розбігались, як хмарки, а Масакадо скакав між ними, як вітер. Втікачі були наче миші, що тікають від kota і не можуть знайти щілину. Нападаючий Масакадо був немов сокіл, що злетів з руки мисливця й побачив фазана. Першою стрілою вразив Масакадо одного з кращих у ворожій загоні, Тадзі-но Йосітосі. Лише жменька воїнів втекла, – як кажуть, від дев'яти биків лишився один волос. Вбито було більш сорока чоловік, а ті, що втекли, зберегли життя через одну лише милість Неба. (А зрадника Кохарумаро спіткала небесна кара. На третій день першого місяця восьмого року Дзьохей спіймали його і стратили).

10. Битва біля річки Тікума

У цей час Садаморі тричі обдумував своє становище, та подумалося йому: «Для плекання в собі чесноти немає нічого кращого, ніж виявляти вірність государю, а йти шляхом невірності – це найгірше, що може очорнити ім'я та спричинити лихо. Навіть охайного, якщо він поживе у хижі, де сушаться молюски-авабі, називатимуть люди «смердюком». В одній книзі сказано: «Не треба журитися через погану карму, отриману у попередніх народженнях, а слід лише піклуватися, щоб не залишити по собі погане ім'я». Якщо ще хоч трохи залишитися в цьому місці, сповненому лиха, неодмінно ім'я моє буде очорнене. Значно краще податися до двору, у столицю, та шукати просунення у чинах. До того ж життя людське – лише коротка мить. Ніхто не процвітає тисячу літ. Водночас слід жити гідно та припинити пограбування. Адже ж справді, я, Садаморі, перебуваю на службі у найближчих государевих слуг та походжу з роду правителів земель. Та й що там казати, якщо буду я служити государю старанно, то буде дозволено мені одягати бузкове та пурпурове вбрання²². То й послужу государю, не шкодуючи сил!» І в середині другого місяця восьмого року Дзьохей вирушив він у столицю Гірським шляхом²³.

Масакадо, дізнавшись про це, сказав своїм соратникам: «Наклепники задрять

гідним, якщо ті перебувають вище за них, а негідники ревнують вельможних до їхнього процвітання. Як то кажуть, от-от розквітне орхідея – але ж зламав її осінній вітрюган. Гідний муж прагне прославитися – але ж наклепники приховують його заслуги. Нині цей Садаморі ще не змив ганьбу гори Хуейцзішань²⁴. Не можу забути про помсту. Якщо дійде він до столиці, то неодмінно почне наговорювати на мене. Тому необхідно його наздогнати, зупинити та знищити!»

Відразу, не втрачаючи часу, зібрав він понад сотню воїнів та щодуху помчав навздогін. Двадцять дев'ятого дня другого місяця прибули вони до Поземельного храму – Кокубундзі – в повіті Тіісагата, що в землі Сінано. Та ось біля річки Тікума зійшлися вони у битві з військом Садаморі, але не в змозі були подолати один одного. Стріла вбила Осада-но Макі, одного з командирів війська Садаморі. Фун'я-но Йосітате, що з війська Масакадо, також був поранений стрілою, але лишився у живих. На щастя Садаморі, Небо було на його боці, він відступив, уникнувши таким чином стріл Люй Бу²⁵, та сховався в горах. Масакадо розбирала лють, так і повернувся він ні з чим до свого маєтку.

Садаморі ж, водночас позбавлений харчів на дороги в тисячу рі, даремно зрошував траву гіркими сльозами. Перетинали кордони земель на знесилених конях, що лизали сніг, який шойно випав, насилу плелися до столиці, долаючи холоднечу. Все ж таки Небу було завгодно, щоб вони дійшли до столиці живими. Відразу ж написав він скаргу, в якій докладно переказав усі свої лиха, та відправив її до Державної ради, і високе рішення за цією скаргою було відправлено до земельної управи.

11. Масакадо переслідує Садаморі

В середині шостого місяця минулого першого року Тенгьо²⁶ Садаморі виїхав зі столиці, а Масакадо, хоч і була стверджена його провина, заचाїв образу в душі та задумав безчинства.

Саме в той час, на початку шостого місяця, Ске-но Йосікане спочив у мирі. Садаморі саме був у жалобі за покійним, коли Тайра-но Кореске-но асон, правитель землі Муцу, що прямував до місця служби, прибув Гірським шляхом до управи землі Сімоцукі.

Садаморі був знайомий із правителем та, маючи намір разом із ним піти до краю Осю, він попрохав у нього на це дозволу. Той йому відповів: «Буду дуже задоволений!» І коли Садаморі почав збиратися у дорогу, Масакадо, знову шукаючи нагоди вчинити напад, зібрав військо та почав нищпорити по горах, розглядати сліди по долинах. З ласки Неба Садаморі вдалося помчати, наче вітер, полинати, наче хмара. Правитель же, засмучений тим, як обернулася справа, поїхав до своєї землі без Садаморі.

Для Садаморі зранку гори були домом, увечері камінь був йому узголів'ям. Його становище було все небезпечніше, думки про несподіваний напад були все тривожнішими. Мандруючи, не наважувався він залишити землю Хітаті, переховуючись, він не у змозі був залишити гори. Звертаючись до Неба, скаржився він на труднощі, припадаючи до землі, благав про захист. І сумно було йому, і прикро. І світ не милий йому вже – та куди подітися! Птахи здіймуть галас – чи не ворожого то війська голос? Трава коливнеться – чи не ворожі то шпигуни? Отак у бідканнях проживав він місяці, у жалю проводив дні. Але ж минали день за днем, а шуму битви все не чути, і нарешті зміг він заспокоїтися.

12. Масакадо у управі землі Мусасі

Другого місяця восьмого року Сьохей²⁷ намісник правителя землі Мусасі Окійо-но Оокімі та Ске-но Мінамото-но Цунемото билися з управителем повіту Адаті суддею Мусасі-но Такесібою. Казали, що намісник був несправедливий, а управитель повіту бився за праве діло. Кажуть, ось як воно вийшло. Такесіба багато років справно ніс службу, його хвалили, та не було на нього нарікань. По всій землі Мусасі говорили про те, як добре він керує дорученим йому повітом, піклуючись про благо народу. З давнього часу земельна управа не стягувала нестачі з повіту, й ніде у повіті не карали за спізнення у виплаті податків. Але ж цей намісник Оокімі вторгнувся у повіт ще до того, як сам правитель приїхав до місця служби.

Такесіба зауважив йому, що ні разу не траплялося на цій землі так, щоб намісник приїжджав до повіту раніш за правителя. Оокімі ж сприйняв це за неввічливість та самочинно вірвався до повіту з військом.

Такесіба, наляканий поведінкою намісника, сховався у горах та долах. А Оокімі, як і надумав, вчинив напад на оселі Такесіби та родичів його, зробив обшук та пограбував їх, інші будинки опечатав та на тому й пішов собі.

Якщо подивитися на вчинки намісника Оокімі та Ске-но Мінамото-но Цунемото, то вищі чинили свавілля на зразок Чжун Хе²⁸ (у літопису «Хуаян го чжи» говориться, що Чжун Хе, будучи тай-шоу²⁹, встановлював непомірні податки, був жадібний до багатства та обдирав країну), а нижчі мали серце лісових грабіжників. Вищі – Оокімі та Ске – були наче палички для їжі, що ретельно відділяють кістки та відбирають жирні шматки, нижчі були наче мурахи, що зазіхали на чуже майно, намагалися вкрасти, сховати та поцупити.

Таким чином, земля Мусасі спустіла, здавалося, що землеробів там зовсім не залишиться. Тоді писарі та інші чиновники, натхнені впливом з Етіго³⁰, зробили запис в одному сувої про несправедне керування та підкинули його до управи. Це стало відомо в усіх повітах цієї землі.

Такесіба давно вже керував своїм повітом, але нарікань на його урядування не було. Написав він прохання повернути украдене приватне майно та відіслав його до управи. Однак ті не виправили учиненого, а поквапилися з підготовкою до битви. В той час Масакадо, почувши про це, сповістив своїх воїнів, сказавши:

– Цей Такесіба нам не родич. І той намісник – також не з родичів наших братів. Але ж, щоб запобігти розладу між ними, треба нам вирушити до Мусасі.

Не гаючи часу, очолив він своє військо та прибув у долину, де переховувався Такесіба. Такесіба сказав йому:

– Той намісник, а з ним і Ске зібрали військо, взяли дружин та дітей та піднялися на гору Саякі, що у повіті Хікі.

Масакадо та Такесіба вирушили тоді до земельної управи, а намісник Окійо-но Оокімі також повів військо до управи, сподіваючись дістатися до неї першим. Ске-но Цунемото ще не залишив своє сховище в горах. Масакадо став між Окійо-но Оокімі та Такесібою і примусив кожного випити декілька чарок, щоб примирити їх.

Однак у той час ар'єргард війська Такесіби без особливої причини оточив місце,

де переховувався Цунемото. Цунемото ще небагато тямив у військовій справі, і його воїни, піддавшись паніці, розбіглися хто куди, що відразу ж стало відомо в управі. Так Масакадо не вдалося запобігти смуті. Окійо-но Оокімі залишився в управі, а Масакадо повернувся до свого маєтку.

Цунемото вирішив, що не інакше як Такесіба підбурихав намісника та Масакадо розправитися з ним, та, зачавши образу, втік до столиці. Щоб помститися Окійо-но Оокімі та Масакадо, задумав він наклеп та доніс у Державну раду про заколот. Така новина схвилювала всю столицю, налякала усіх у місті.

Масакадо за допомогою чиновника Тадзі-но Махіто Сукемаси двадцять п'ятого дня третього місяця другого року Тенгьо

передав своєму сюзерену, Великому міністру, папір зі спростуванням тих чуток, а міністр отримав його двадцять восьмого дня того ж місяця.

Також Масакадо, зібравши звіти правителів п'яти земель – Хітаті, Сімоса, Сімоцуке, Мусасі та Кодзуке – як доказ, другого дня п'ятого місяця того ж року подав ще одне послання зі спростуванням звинувачення у заколоті. А на початку шостого місяця Ске-но Йосікане-но асон захворів та, прийнявши постриг, помер. Після цього деякий час було затишшя. А між правителем землі Мусасі Кудара-но Садацурую та намісником Окійо-но Оокімі не було ладу. Намісника до урядових справ не допускали, і він подався до Сімоцуке, почувуючи себе скривдженим на цьому світі.

¹ Тобто імператора Камму (737–806, пр. 781–806).

² Асон (букв. «васал государя») – елемент імені, що вказує на придворний ранг. З першого по третій ранги додається до родового імені і власне ім'я не вказується. У придворних четвертого рангу – після родового та власного імені. У придворних п'ятого рангу ставиться між родовим та власним іменами.

³ 931 р.

⁴ Мабуть, йдеться про напад Йосікане на Масакадо, коли Йосікане забрав до себе свою дочку, дружину Масакадо.

⁵ Лакуна в тексті.

⁶ Помилка переписувача; в цьому випадку мова йде про списи із значками та бунчуками, зробленими із хвостів биків або коней.

⁷ Четвертий день другого місяця 5 року Дзьохей (935 р.).

⁸ Тайра-но Садаморі був старшим сином Тайра-но Куніка, помічника правителя землі Хітаті, який загинув під час воєнних дій між Тайра-но Масакадо та Мінамото-но Мамору в 935 році.

⁹ Вірогідно, Садаморі доводився зятем Мінамото-но Мамору. Певних даних про їхні родинні зв'язки не збереглося.

¹⁰ Воєначальник часів династії Раннь Хань. Бився із сюнну, був взятий у полон, де оженився на дочці Дань Ю, що зберіг йому життя.

¹¹ 936 р.

¹² 935 р.

¹³ Помилка переписувача. Насправді зміна назви років у 938 році була пов'язана із землетрусами та заколотом. Церемонія повноліття імператора Судзакі проводилася четвертого дня першого місяця 7 року Дзьохей.

¹⁴ Посилання на епізод із «Веньсюань», де говориться, що коні, пригнані з півночі, із царства Ху, схвилювано іржуть, коли чують північний вітер, а птахи, які прилетіли з Юе, сідають на південні гілки дерев.

¹⁵ В епоху Воюючих царств (770–221 рр. до н.е.) сунський дафу Хань Пін наклав на себе руки, після того як вороги захопили його дружину. А вона, дізнавшись про смерть чоловіка, втопилася. Ханьський государ – Сюань Цзун (685–762), що запитував після смерті Ян Гуїфей (719–756) сім'ю Ян про її долю.

¹⁶ Походження цього епізоду невідоме.

¹⁷ Не зовсім зрозуміло, про що йдеться. Припускають, що, можливо, захоплене під час походу саке спричинило бійки і смерті серед воїнів.

¹⁸ Хікі – міра виміру тканини. Шматок тканини, приблизно 21,2 м завдовжки й 34 см завширшки. З одного хікі виробляють два комплекти одягу дорослої людини.

¹⁹ Прибл. 10 година вечора.

²⁰ Прибл. 6 година ранку.

²¹ Ці персонажі невідомі.

²² Вбрання червоного кольору було дозволено одягати сановникам від п'ятого рангу та вище, бузкового – від третього рангу.

²³ Тобто Східним Гірським шляхом – Тосандо, що пролягає провінціями Сімоцукє, Кодзукє, Сінано, Міно, Омі.

²⁴ Навесні та восени Гоу-Цзянь (Ба-ван), правитель царства Юе, бився з царством У; переміг Хе Лу, правитель У, але сам він зазнав поразки при Хуейцзішань від війська Фу Ча, сина Хе Лу. Таким чином, «Ганьба гори Хуейцзішань» – ганьба поразки у битві. Японські коментатори вказують, що цей вислів можна зрозуміти як 1) Садаморі не змив ганьби поразки, яка була завдана йому Масакадо; 2) Масакадо ще не до кінця помстився Садаморі.

²⁵ Люй Бу – воїн часу Пізньої Хань, відомий своїм умінням стріляти з лука.

²⁶ Помилка переписувача. Тут йдеться про 2 р. Тенгьо (939).

²⁷ 938 р.

²⁸ Урядовець часів Пізньої Хань; на посаді управителя повітом Хенань став відомим через своє деспотичне керування.

²⁹ Найвища урядова посада в адміністрації повіту в ханьському Китаї.

³⁰ Посилання невідоме. Напевно, незадовго перед цим у землі Етіго сталося щось подібне.